

Milan Šega

GIMNAZIJCI

1.

Ne bi se mogel več spomniti, kdo v naši maloštevilni družini nekdanjih maturantov nas je pregovoril, da smo se odločili prav za ta lokal; podnevi ga najbrž sploh ne bi opazil, kaj šele, da bi zbral toliko poguma in prestopil njegov prag. Bil je skorajda prazen. V njem so bile tri velike mize, brez prtov in še mokre od polite pijače, v kotu, čisto blizu točilnega pulta pa se je skrivala prijazna okrogla mizica s štirimi niskimi stoli. Izbral sem si tistega, ki se mi je zdel še najbolj snažen. Andrej V. (tako ga bom imenoval, čeprav to ni bilo njegovo pravo ime) se je spočetka nekaj časa branil in se ni hotel uvesti na stol, ki sem ga, potem ko sem ga obrisal, postavil predenj... Ne, ni mi zaupal. In ni bilo prvič, odkar ga poznam, da se je podobno vedel do mene; že v gimnaziji, sedela sva v isti klopi, ni z ničemer pokazal, da je vsaj nekoliko vesel mojega sosodstva. Rajši narobe: želel se ga je čimprej znebiti. To se mu je tudi posrečilo, vendar ne prej kakor v zadnjih dneh pred maturo; takrat me je razrednik za kazen premestil v prvo klop, da bi me imel (kot je nekajkrat rekel) stalno pred očmi in mi tako onemogočil prepisovanje šolskih nalog iz sosedovega zvezka. Andrej V. ni nikoli priznal, da je za to krivično razrednikovo dejanje poskrbel on sam. Bojim se, da tega danes ne bi storil.

Naj bo za zdaj dovolj o tem človeku. Če bi bilo po mojem, bi ga v ta nočni lokal, kamor smo se zatekli po opravljenem praznovanju v restavraciji, zagotovo ne bi bilo z nami. Dolgočasne večerje ob obletnici mature je bilo namreč kmalu konec. Odšel sem med prvimi, ko je kazala ura komaj pol enajstih. Že pri večnih vratih pa me je dohitel moj sosed pri mizi; bil je zelo dobre volje in malce okajen. Objel me je okoli pasu in me začel prepričevati, da bi obema koristilo, če bi si pred spanjem privoščila še kakšen požirek pijače. Poslušal sem ga in se mu odkrito čudil: bil je med najboljšimi dijaki na gimnaziji, pretirano zadržan in vase zaprt, da smo se ga v razredu rajši ogibali, kot da bi iskali njegovo družbo. Profesorji pa so bili nad njim navdušeni in večina od njih je bila prepričana, da se bo v življenju povzpел višje kakor drugi; postavljali so nam ga za zgled in mu dajali odlične ocene tudi takrat, kadar jih ni zaslužil. Niso se zmotili: Branko O. ni zamudil nobene priložnosti, da se ne bi uveljavil. S tridesetim letom je postal urednik v eni od velikih ljubljanskih založb, pet ali šest let kasneje pa je bil že njen glavni urednik.

Ko je na maturantskem slavlju v restavraciji prisedel k meni in me pozdravil z nenarejenim veseljem v očeh, sem v njegovem širokem in skoraj grobem obrazu le s težavo spoznal obraz nekdanjega sošolca; največ mladostne vzvišenosti mu je ostalo samo še v nasmehu. Nisem se ga upal vprašati, zakaj se je tako zelo spreme-

nil. V meni je še vedno tlelo nekaj starega občutka manjvrednosti, ki mi jo je zbujala njegova navzočnost; sem se res kakor nekoč bal pred njim odpreti usta, da se ne bi s čim osmešil?

Nekaj minut sva stala pred razsvetljenimi okni restavracije in Branko O. je ves ta čas glasno ugibal, kako bi po najkrajši poti prišla do zaželenega cilja . . . do lokala, ki bi nama poleg pijače nudil tudi nekoliko potrebnega miru. Videl sem, da se mu roke, ki si jih je prekrizal na prsih, komaj zaznavno tresejo; in kakor da se tega nekako sramuje, jih je najprej skrčil v pest in potem na hitro potisnil v hlačne žepe. Kmalu pa sva se odločila, da pojdeva kar na slepo. Zato sva zavila v prvo ulico, ki sva jo zagledala pred seboj.

Tedaj pa se je zgodilo tisto najbolj čudno. Iz teme, ki naju je zalila v prazni in tesni ulici, se je nenadoma prikazal najin sošolec Andrej V. Prestrašila sva se ga in odskočila, kakor da je naju pičila kača. Tudi njemu ni bilo nič lažje pri duši. Vendar se je dobro znašel in nama s hripavim glasom zaklical:

»Ne bojta se, nisem zli duh! Tu je moja roka, iz mesa in kosti je.«

Trudil sem se, da bi mu pogledal v oči. V njih sem skušal najti odgovor na to, ali je bil Andrej V. trezen ali pa pod vplivom popite pijače. Ničesar nisem mogel ugotoviti. Branko O. ob moji strani me je prehitel, stopil k njemu in mu počasi, kakor da prigovarja otroku, rekel:

»Nekaj ni v redu s tabo, prijatelj! Si padel? Ves si umazan, zaboga! In zdi se mi, da tudi smrdiš. Povej vendar, kaj se ti je zgodilo!«

Andrej V. je molčal. Zdaj sem tudi sam opazil, da je bil njegov odpeti suknjič ponesnažen prav do ovratnika. Umaknil sem se za korak nazaj in ne da bi se zavedal, ponovil besede, ki sem jih slišal od Branka O.: rekel sem:

»Povej vendar, kaj se ti je zgodilo!«

»Bruhal sem,« je odgovoril Andrej V. »Bruhal sem, če že hočeta vedeti, kaj se je zgodilo z mano.«

»Večerja v restavraciji je bila za moj okus dobra,« je rekel spet počasi Branko O. Ozrl se je vame, se nasmehnil in nadaljeval: »Tudi vino ni bilo slabo. Kaj je bilo torej?«

»Ni bilo zaradi jedi,« je rekel Andrej V. »Ne morem jesti, kadar je toliko ljudi okoli mene. Upira se mi. Pil pa sem, ker drugače ne bi mogel zdržati. Vsi tisti obrazi . . .«

»Saj si jih poznal,« je rekel Branko O. »Nobenega tujega človeka ni bilo med nami. Si zaradi nas bruhal?«

Andrej V. je nekoliko nagnil glavo, stegnil vrat in ga obrnil v smer, od koder je prihajal sošolčev glas. Tema je bila pregosta, da bi povsem razločil poteze na njegovem obrazu. Slišal pa sem, kako neenakomerno je dihal in nekajkrat tiho zakašljal, preden je odgovoril:

»Zaradi razreda sem bruhal, res . . . Slabo sem se počutil v njem. Vsak dan je bil zame muka, ki sem ga moral preživeti v njem. Današnja obletnica pa mi jo je znova priklicala v spomin.«

»Če ti je prav,« je pričel Branko O. in z vžigalico, ki si je z njo prižgal cigareto, posvetil v temo pred seboj, da bi si poblize ogledal ponesnaženi sošolčev suknjič, »skočim v restavracijo in ti prinesem brisačo, da se boš rešil te nesnage.«

»Nekdo drug je bil že tu,« je rekel Andrej V., »ki mi je želel narediti isto uslugo. Mislim, da ga ne bo treba dolgo čakati.«

»Kdo od naših?« se je začudil Branko O.

»Videl ga boš,« je rekel Andrej V. »Bil je z nami pri večerji. Ne spominjam se, da bi se kdaj srečal z njim v razredu.«

Čez dobrih pet minut se je neznan sošolec vrnil z brisačo v rokah. Bil je majhne in drobne postave, da mi je komaj segal do ramen. Stopil je naravnost k Andreju V. in mu začel z brisačo brisati nesnago s suknjiča. Bil je majhne in drobne postave, da mi je komaj segal do ramen. Stopil je naravnost k Andreju V. in mu začel z brisačo brisati nesnago s suknjiča. Delal je molče in hitro. Ko je končal, je nekaj trenutkov počakal; bilo je videti, kakor da ne ve, kam bi z umazano brisačo. Potem jo je dvakrat prepognil, jo zvil, da je bila podobna kratki debeli palici, in stekel z njo do najbližje vrtno ograje. Tam jo je odvrigel in se zlagoma vrnil.

2.

Postregla nam je velika mlada ženska, ki je z vsako svojo krettno dokazovala, da ji streženje gostom ni pravi poklic. Njen drobni smehljaj na lepo oblikovanih ustnicah ni bil videti niti malo uslužen; v njem sem razbral več prikritega prezira kot tiste narejene ljubeznivosti, ki smo je bili deležni pri večerji ob obletnici mature. Najbolj jo je vznejevoljilo, ker je morala ustreči želji vsakega posebej: Andreju V. z brinjevcem, Branku O. z vinom, meni s konjakom, Mali (še zmerom ni odprl ust, da bi nas spomnil svojega imena) pa se je pridružil Branku O. in si naročil kozarec belega vina.

Branko O. je vzdignil svoj kozarec z vinom in čez mizico nazdravil z njim Malemu, ki nas je molče opazoval.

»Na zdravje, neznan prijatelj!« je zaklical in počakal, da je tudi Mali posegel po kozarcu. »Bili ste z nami pri večerji v restavraciji, dva stola od mene ste sedeli. Že takrat sem se spraševal, kam naj vas denem. Moj spomin me doslej še nikdar ni izdal, to pot pa je menda zares odpovedal. Pomagajte nam, da se ne bomo več belili glave z vami... Pijte, na zdravje!«

Mali nas je gledal, se smehljajal, spregovoril pa ni. Kozarec je še zmerom držal v roki. Čez čas pa je nanagroma stresel z glavo in s tihim, piskajočim glasom dejal:

»V zadnji klopi pri oknu sem sedel.«

Zdaj se je oglasil Andrej V.

»Ivan, kajne?« je rekel. »Sam si bil v klopi.«

»Ne, nisem bil sam.« je rekel Mali. »Saj tudi Ivan nisem. Peter P. se pišem, klicali pa ste me Mlečnik. Najmanjši sem bil v razredu.«

»Za nobenega Mlečnika ne vem!« je vzkliknil Branko O. Potem se je ozrl na Malega in si ga pozorno ogledal. »Si na fotografiji z nami, ko smo se slikali po maturi?«

»Nisem je naredil.« je odvrnil Mali in spet stresel z glavo. »Profesor matematike me je vrgel.« Za trenutek se je obrnil k meni in mi rekel: »Jeseni sva delala skupaj popravni izpit.«

Seveda je bilo nekaj od tega res. Toda za Malega, ki naj bi mi bil tovariš pri popravnem izpitu, ni bilo v mojem spominu nobenega prostora. Kaj mu lahko rečem? Premišljeval sem in se nisem mogel odločiti ne za to, da bi postavil Malega preprosto na laž, pa tudi za to ne, da bi se zaradi ljubega miru sprizajnil z njegovo več kot dvomljivo trditvijo. Zato sem si rajši izbral srednjo pot. Nazdravil sem mu s svojim konjakom in rekel:

»Tole popijem na tvoje zdravje; ti pa izprazni svoj kozarec na zdravje nas vseh... če smo si bili kdaj sošolci ali ne.«

Pili smo vsi. Mlada natakarcica pa nam je, še preden je minilo pol minute, natočila nove pijače.

Sprva se mi je pijača upirala. Čutil sem, da je želodec ne prenese in da bo

kmalu nastopil trenutek, ko bom moral oditi v sosednji prostor in se je znebiti. Požiral sem slino in napenjal vse moči, da bi prikriil svoje težave; sramota, da bi se moral izpostaviti posmehu bivših sošolcev, bi me zagotovo ubila. Nikoli si ne bi odpustil tega greha. Tedaj pa je pristopila k mizi natarica in smehljaje se povprašala, če lahko spet napolni prazne kozarce. Njen mladi obraz ni kljub pozni uri kazal niti najmanjše utrujenosti. Ko je pobirala z mize naše kozarce, sem se s pogledom nevedoma ustavil na njenih rokah. Imela je dolge, tanke in čiste prste, ki se jih ni mogla – kot se mi je zdelo – dotakniti nobena umazanija. Samo trenutek ali dva kasneje sem se že zavedel, da se je v moji notranjosti nekaj spremenilo. Brez vsake težave sem vzdignil kozarec z mize pred seboj in ga ponesel k ustom. Z enim samim požirkom sem ga izpraznil do dna.

Nisem bil edini, ki so ga opozorile nase roke mlade natarice. Andrej V. na stolu zraven mene je namreč rekel:

»Se še kdo med nami spominja rok naše Angelce? Včasih sem sanjal o njih. V klopi pred mano je sedela... Celo profesorje je vznemirjal pogled nanje. Rad bi vedel, zakaj je danes ni bilo na obletnico.«

Govoril je mirno, trezno in brez spodrsaljaja, kakor da sploh ni pomočil ustnic v pijačo. Njegov brinjec sem duhal čez celo mizo. Ko je umolknil, sem mu zaploskal in kar se da veselo zaklical:

»Naj živi naša Angelca! Marsikdo od nas je ni pozabil. Govoril si samo o njenih lepih rokah, lahko pa bi omenil še kaj drugega... morebiti lepšega in bolj vznemirljivega. Toda dovolj o tem, fantje!« sem rekel in nadaljeval: »Obletnica mature naše Angelce ne zanima več. Pred dvema letoma je odšla za hčerko na Švedsko.«

»Spomladi se je vrnila,« se je naglo vmešal Mali. »Povedala mi je, da bo ostala doma.«

Branko O. se je glasno zasmel in se na pol vzdignil s stola. »Ti in Angelca!« je zaklical. »Glej ga no, kdo bi si mislil! Kaj pa je vaju dva spravilo skupaj?«

»Vedno sem jo imel rad,« je odvrnil Mali. »Že takrat v šoli... Pomagala mi je pri matematiki. Noben drug mi ni hotel.«

Andrej V. se je sklonil k meni in mi zašepetal na uho:

»Kmalu mu bom res verjel, da je bil z nami v razredu. Ti tudi?«

Odgovoril sem mu, da si še nisem na jasnem, kam bi s tem človekom. Veliko let je že preteklo od mature in vseh obrazov svojih sošolcev si pri najboljši volji nisem mogel zapomniti. Še posebej ne takega, kakršen je njegov: drobcen in suh, da ga ni več kot za eno pest. Moraš ga zgrešiti, sem mu dejal, tudi če ne bi hotel.

Andrej V. se je široko nasmejal in mi vneto prikimal. »Imaš prav,« je rekel dovolj glasno, da so ga lahko v lokalu vsi slišali; tudi dekle za točilnim pultom. »Takle mišji obrazek si je resnično težko ohraniti v spominu. Vrag ga vzemi! Toda zakaj mi je tako neprijetno, kadar ga moram gledati pred sabo? Mi poveš?«

Nehote sem se čez mizo ozrl na Malega. Mišji obrazek! Če ga je človek na hitro preletel s pogledom, je bilo v njegovem ozkem in šilastem obrazu res nekaj mišjega. Nič lepega in prikupnega ni bilo najti na njem. Oster, dolg nos, majhne oči in usta skorajda brez ustnic – vse to je zbuvalo odpor in hkrati željo, da bi temu mišjemu obrazu naredil kaj grdega, ga s čim razžalil ali pa celo udaril.

Andreju V., ki je čakal na moj odgovor, pa sem rekel:

»Ne vem, zakaj je tebi neprijetno v njegovi družbi. Suknjič ti je očistil na ulici, ko si ga pobruhal. Rajši se mu zahvali.«

»Njemu?« je malo manj kot vzkipel Andrej V. »Nisem tako ustvarjen, da bi se

neznanim ljudem za prazen nič zahvaljeval. Bilo mu je že všeč, da se je lotil z brisačo mojega suknjiča.«

Mali se ni zganil. Z ničimer ni pokazal, da je slišal njegove besede. Oči je imel uprte predse in okoli tankih ustnic mu je zaigral nasmeh, ki ga pri njem še nisem videl. Bil je šele pri drugem kozarcu belega vina. Ko je zdaj segel po njem, mu je roka nenadoma zastala. Pustil jo je ležati na umazanem prtu in visoko vzdignil svoj mišji obraz, kakor da ga želi pokazati vsem v lokalu. Še vedno se je smehljaj. Ko sem nekaj kratkih trenutkov strmel v ta njegov drobni in nelepi obraz, se je mojim očem odprl čisto nov, presenetljiv pogled nanj... Ne vem, kako se je to zgodilo. Tudi ne vem, ali je bilo res, kar sem videl, ali pa me je premotila pijača, ki sem jo popil. Zame je postal nekako drug človek. Ni bil več podoben tistemu neznancu, ki smo ga podili od sebe. Spremenil se mu je obraz in drugačne so se mi zdele njegove besede, ko je spregovoril.

»Angelca je pregovorila tudi svojo hčerko, da se je vrnila iz Švedske domov,« je rekel; oči so se mu zasvetile, ko je omenil njeno ime. »Povabila me je, naj jo obiščem.«

»Po moževi smrti se je preselila,« je rekel Branko O. »Gotovo ti je povedala, kje zdaj živi?«

»V Žalcu, v hiši, ki je bila nekoč last njenih staršev,« je rekel Mali. »Zdaj je tam najemnica majhnega stanovanja. Nič boljšega si ne želi, mi je zatrjevala.«

»V razredu nas je bilo vsaj pet zaljubljenih vanjo,« je nadaljeval Branko O. in se ozrl na naju dva z Andrejem V. »Za nobenega se ni zmenila. Malemu pa je pomagala pri matematiki, in danes je on med nami edini, ki ga je po toliko letih povabila, naj jo obišče.« Premolknil je in se s svojimi oglatimi rameni obrnil k Malemu. »No, si nas naplahtal,« mu je zaklical, »ali pa je vse res, kar si nam povedal?«

Mali se je nasmehnil in rekel:

»Nisem lagal. Pomagala mi je tudi takrat, ko ste me na šolskem izletu privezali k drevesu in mi grozili, da mi boste slekli hlače... da me bodo vsi videli, kakšen sem. Pritekla je in me rešila.«

3.

Iz lokala je odšel tudi zadnji gost. V njem nas je ostalo samo še pet, mi štirje pri majhni okrogli mizi in pa dekle za točilnim pultom. Njen obraz je zakrivala tanka koprena tobačnega dima, ki se je polagoma redčila in izgubljala svojo modrikasto barvo. Že sem na pol vzdignil roko, da bi jo poklical k mizi; kozarec pred menoj je bil prazen in tudi Andreju V. je zmanjkalo brinjevca. V naslednjem hipu pa sem se premislil in se na hitro odločil, da si sam postrežem s pijačo. Vstal sem, vzel oba kozarca in se mimo petih ali šestih stolov, ki so mi zapirali pot, skušal približati pultu s steklenicami. Noge me niso najbolj ubogale. Pri tretjem stolu sem se spotaknil in skorajda padel. Iz grla se mi je utrgal glas, ki sem ga komaj spoznal za svojega; glasne besede za mojim hrbtom pa so me zdramile, kakor da bi me nekdo s pestjo po glavi.

»Pijan je kot čep,« sem zaslišal od mize za seboj. »Morali ga bomo odpeljati domov, sam ne bo zmogel.«

Andrej V. je bil tisti, ki je to rekel. Svoje pa je dodal Branko O.:

»Ne skrbi zanj. Znal si bo pomagati, če bo potrebno. Sicer pa mislim, da sploh ni tako hudo pijan, kot je videti. V razredu je bil vedno malo komedijanta, če se še spomniš.«

Usedel sem se na prvi stol, ki sem ga dosegel z roko. Bil sem utrujen in izčrpan, da mi je bila odveč vsaka beseda, ki bi jo moral povedati v svojo obrambo. Pijan kot čep! Zamizal sem od slabosti, ki se je razlezla po meni. Najrajši bi se razjokal, tako nemočnega in brez volje sem se nenadoma počutil. Vendar sem se čez nekaj trenutkov prisilil, da sem obrnil glavo proti mizi, kjer sta sedela, in obema pogledal v oči; bogve kaj se je skrivalo za njunim odsotnim in ravnodušnim smehljanjem. Potem sem se nazadnje le zbral in jima mirno rekel:

»Nikoli me nista marala. Najmanj pa ti, Andrej! Sovražil si me in moja navzočnost v klopi ti je povzročala muke, ki jih nisi pred nikomer skrival. Vaju smem danes na dan obletnice mature vprašati, odkod ta odpor in sovražstvo, ki sta mi ga tako vneto razkazovala?«

Branko O. se je zastrmel vame in ni odmaknil od mene pogleda, dokler ga nisem prosil, naj mi prizanese s tem. Imel je velike temne oči, ki so se na človeka kakor pilepile in ga niso več izpustile. Rekel pa mi je:

»Spet pretiravaš. Odpor! Sovražstvo! Kdaj se boš odvadil besed, ki si nas z njimi že v razredu obmetoval, da smo se jih nasitili do grla. Vsako stvar si napel, da je pokala po šivih. Pri profesorju prirodopisa, ko si govoril o kristalih, in pri naši Angelci, ko si se trudil, da bi ji povedal nekaj prijaznih besed – povsod si se napihoval in pretiral, čeprav nisi ničesar vedel ne o kristalih in še manj o ljubezni.«

Andrej V. se je zasmel in glasno zaklical:

»Profesor mu je nasedel, Angelca pa ga je hitro spregledala. Njegovo dvorjenje ji je šlo na živce.«

Vstal sem s stola, kjer sem obsedel, in stopil k točilnemu pultu. Ne spominjam se, da bi bil kdaj tako žejen, kot sem bil ta trenutek. Jezik se mi je prijemal na suho nebo, da sem ga komaj premikal. Natakarici sem rekel za konjak, in takoj zatem še za enega. Pri naslednjem se mi je dekle uprlo. Tiho in previdno, da je ne bi slišali pri mizi, mi je rekla:

»Prosim vas, ne več; dovolj je bilo.«

Že sem odprl usta, da bi ji odgovoril, ko sem začutil na svojem laktu roko, ki me je s trdim prijemom povlekla nazaj skoraj do srede lokala. Nepričakovan in boleč prijem me je močno zmedel in razkačil. Obrnil sem se, da bi nasilnežu vrnil z udarcem: naj bo kdor koli že, sem pomislil, ne bo mi ušel brez kazni. Zagledal pa sem še zmeraj na pol otroški in nenevarni obraz Malega, ki je s sklonjeno glavo stal pred menoj in se mi opravičuječe nasmihal. Za trenutek sva obstala drug ob drugem, ne da bi se ganila.

»Pusti dekle pri miru,« je rekel tiho in prijazno. »Zakaj jo nadleguješ, saj vidiš, da se komaj še drži na nogah.«

»Po pijačo sem prišel,« sem rekel; jeza v meni je naglo plahnela. »Nič drugega nisem hotel od nje.«

Mali pa ni popustil. Stresel je z glavo in nadaljeval:

»Do žensk si bil vedno grd. Sodnik si, dosti imaš z njimi opravka, kaj te potem sili, da ne moreš biti drugačen do njih?«

»Si me zato odgnal od pulta?« sem ga vprašal.

»Zato, da,« je rekel Mali. Ni se več smehljal. Gledal me je resno in rahlo mrščil gladko, z lasmi do polovice zakrito čelo. »Bal sem se, da nisi čisto pri sebi... lahko bi naredil kakšno neumnost.«

Potreboval sem nekaj časa, da sem doumel smisel njegovih besed. Zdaj sem se jaz dotaknil s konci prstov njegovega lakta. »Kdaj pa si me že zalotil pri kakšni taki

neumnosti?« sem ga vprašal in še dodal: »Saj si rekel neumnost, kajne? Se nisem zmotil?«

Prikimal je. »Ko si zalezoval Angelco,« je odvrnil suho in povzdignil glas, ko je izgovoril sošolkino ime; »takrat, nisem pozabil.«

Bil sem prisiljen, da sem se ponovno vrnil k naši stari ugotovitvi. Po krajšem premisleku sem mu rekel:

»Praviš, da se pišeš Peter P., klicali pa smo te Mlečnik. V zadnji klopi pri oknu si sedel. Še zmerom trdiš, da je to res?«

Mali je naglo vzdignil glavo in se mi od blizu zasmeljal v obraz. »Seveda trdim. Kdo pa naj bi bil po tvojem?«

»Nihče od nas treh se te ne spominja iz razreda,« sem rekel zlobno, čeprav tega nisem hotel. »Saj razumeš; če bi se te en sam, potem bi ti mogoče verjel. Treh pa ne moreš nalagati.«

Pokazal mi je hrbet in se obrnil proti mizi k Andreju V. in Branku O. Njuna naveličana obraza nista razodevala nobenega zanimanja za najin glasen pogovor. Vsak hip bosta zaspala ali pa vsaj zazdehala od dolgega časa, sem pomislil. Premaknile ju niso tudi besede, ki so se nenadoma utrgale iz ust Malega; ta je s tresočim se glasom skoraj zavpil:

»Kako neki bi vedeli zame! Pozabili ste me, ker je tako zahtevala vaša slaba vest. Kdo bi se še spomnil malega Mlečnika, najmanjšega v razredu! Najmanjšega in najbolj neznatnega!«

Tedaj se je med nami prvi zdramil Andrej V. in zaklical:

»Peter, o kakšni slabi vesti pa govoriš! Od mature te nismo več videli. Sam si kriv, če smo pozabili nate.«

Takoj za njim se je oglašil Branko O.

»Za vse naše sošolce, ki smo skupaj maturirali,« je pričel počasi in stvarno, kot da bere iz knjige, »sem že pred časom poizvedel, kaj delajo in kje živijo. Tudi če so poročeni in če imajo kaj otrok, me je zanimalo. Vse sem si zapisal v poseben zvezek, ki sem ga za današnjo obletnico prinesel s sabo. Tule je...« Vzel ga je iz žepa in nam z njim pomahal. »Vsi ste notri. Od deklet do zadnjega fanta. Edini, o katerem se mi ni posrečilo zapisati ne ene same vrstice, si ti... Peter P. ali pa Mlečnik. Bi se lahko zdaj pomenila in mi povedal, v kakšnem poklicu delaš in kje si našel svoj dom? Si pripravljen, da mi poveš?«

»Sedi k mizi,« je rekel Andrej V. in primaknil Malemu stol.

Mali ponudenege stola kakor da ni opazil. Glava na tankem vratu se mu je še nekajkrat stresla, preden jo je umiril. Njegov odgovor je bil kratek, in ko sem ga poslušal, nisem mogel odtrgati pogleda od sošolčevih oči; iz njih je sevala žalost in strah.

»Po maturi sem odšel v Ljubljano in na univerzi študiral slavistiko,« je odgovoril Mali. »Ko sem končal, nisem dolgo dobil službe. Zdaj sem učitelj slovenščine v R. pri Mariboru.«

»Si poročen?« je vprašal Branko O.

»Žena mi je umrla pred tremi leti,« je rekel Mali.

4.

Po daljšem času smo se spet zbrali in posedli okoli okrogle mizice, ki se je skrivala v kotu blizu točilnega pulta. Vse druge mize v lokalu so samevale prazne, le da so bile zdaj na hitro počiščene in pogrnjene z rdeče rjavim kockastim prtom. Mlade natakarike ni bilo več videti. Izgubila se je za nizkimi vratci, ki so vodila (kot

sem ugibal) ali v nekakšno shrambo ali pa kar na dvorišče ene izmed sosednjih hiš. Steklenice s pijačo je pustila razvrščene po točilnem pultu; bile so polne in nedotaknjene. Tokrat sem se usedel na stol zraven Branka O. Pred nekaj trenutki se je vrnil iz umivalnice; velike roke so mu še vedno dišale po cenenem milu, obraz pa mu je ostal na pol moker, kakor da si ga je pozabil obrisati. Ni še pokadil do kraja ene cigarete, ko si je s prsti že pripravljaval drugo in si jo potem z ogorkom prižgal. Oči so mu nemirno begale po lokalu. Ko jih je ustavil na meni, se mi je nasmehnil in rekel:

»S starejšim sinom imam težave. Ne poslušam me več. Vbil si je v glavo, da bo živel po svoje, brez moje pomoči... Naj vzamem palico in ga položim čez kolena? Zaslužil bi.«

Vedel sem, da je poročen z žensko, s katero se ni rad kazal v družbi in ki jo je skrival celo pred najbližjimi znanci; vedel pa nisem, da ima z njo dva sina in mladoletno hčerko. To mi je povedal, ko sem ga vprašal še po drugem sinu; upal sem, da mu dela ta manj preglavic.

»Za mlajšega sploh ne vem, da živi z mano v eni hiši,« je rekel. »Vidim ga samo zvečer, preden se zapre v svojo sobo. Samotar je kot mati. Suh in preklast, kot je ona zmerom bila; in po nji ves svetniški, kar ga je.«

»Mogoče pa se je vrgel po očetu,« sem rekel in se ozrl najprej na Andreja V., nato pa na Malega; prvi si je pomaknil stol bliže k mizi in naju smehljaje se poslušal, drugi pa se je igral s kozarcem, iz katerega je pravkar posrkal zadnje kapljice vina. »Odličnjak bo kakor on.«

»Po meni?« se je glasno začudil Branko O. in na široko razprl oči. »Če bi bilo to res, potem se ne bi bal žensk.« Zahetel se je in nadaljeval: »Tole vam povem: temu mojemu sinu še naša Angelca ne bi zmešala glave, ko je bila v najlepših letih.«

Mali je odložil kozarec in vzdignil glavo; njegov mišji obraz se je iznenada skremžil, kakor da ga bo vsak hip posilil jok. Andrej V. pa je z neprikrito jezo v glasu dejal:

»Ne mešaj Angelce v stvari, ki se je ne tičejo. Kaj briga njo tvoj zarukani sin! Si bo že pomagal sam, ko bo prišel njegov čas; tudi ti si si pri svoji svetniški ženi.«

Branko O. je ostal miren, tvegal je celo nasmeh na svojih zmerom malce vlažnih ustnicah in z odpuščajočim pogledom rekel:

»Ne razburjaj se, prijatelj! Vsi smo ga malo preveč popili. Pogledj Malega, spet ima prazen kozarec pred sabo. Saj res, kje je dekle?«

»Domov je šla po očeta,« se je tiho oglasil Mali. »Ni mogla več... V hiši zraven stanuje.«

»Ko se prikaže njen oče,« je rekel Andrej V., »bomo plačali in odšli. Zaradi nas ne bo lokal odprt vso noč.«

Branko O. pa je odločno odkimal in dejal:

»O, ne še! Doma že vsi spijo in ne bi jim bilo všeč, če bi jih ob tej uri budil. Pa tudi vsega si nismo še povedali. Kaj praviš, Andrej?«

»Ne razumem te,« je odvrnil Andrej V. in ga na hitro premeril s pogledom. »Bi rad še kaj zvedel od mene? Vprašaj me, mogoče ti bom povedal. Nimam veliko skrivnosti, s katerimi ti ne bi mogel postreči.«

Branko O. se je živčno zasmeljal in si obliznil spodnjo ustnico. Potem se je na pol obrnil k Andreju V. in mu rekel:

»Pustiva skrivnosti, te me ne zanimajo. V svoj zvezek sem že zdavnaj zapisal, da si čudak; da živiš življenje, ki ni ničemur podobno; skratka: nemogoč človek si. Kaj je s tvojo hišo v L., si še vedno sam v nji?«

»Skrivnost, prijatelj! Rekel si, da te ne zanimajo.«

»Ne, res me ne,« je komaj slišno zamomljal Branko O., stegnil roko in se z njo

obzirno dotaknil sošolčevega zapestja. »Toda tvoja hiša v L. ni nobena skrivnost; to sam dobro veš. Ljudje se je ogibljejo, kot da bi strašilo v nji. Nobenih rož na oknih, noč in dan spuščene zavese, vedno zaklenjena vrtna vrata, žive duše nikjer... še potepuških mačk in psov ne. Kako moreš živeti v takšni puščobi? Te ni nikoli strah?«

»V tej hiši je umrl moj oče.« je rekel Andrej V. »Po njegovi smrti je ostalo v nji vse tako, kot je pustil on. Ničesar nisem spremenil. Tudi v bodoče se bom držal tega in ne bom nikomur dovolil, da vtika v ta očetov svet svoje umazane prste. O kakšni puščobi in strahu govoriš?«

Branko O. je za nekaj trenutkov umolknil. Sošolčev rezki glas, s katerim je govoril, ga je vidno presenetil; o tem so mi pričale njegove zbegane oči in pa nenehno slinjenje spodnje ustnice. Nisem ga mogel več gledati, toda kamor koli sem obrnil glavo, povsod sem imel pred očmi njegove mesnate ustnice. Vendar sem zbral toliko moči, da sem rekel:

»Andrej ima prav. Nobene pravice nimaš, da bi se vtikal v njegovo življenje.«

Branko O. se za moje besede ni zmenil. Vsa njegova pozornost je bila še zmerom namenjena Andreju V.

»Če bi bil kdo drug,« je pričel za čudo trezno in resnobno, »bi mi bilo malo mar, kako živi. Pustil bi mu rade volje, da počne, kar se mu zljubi. Naj beži od ljudi ali pa naj zaklepa pred njimi vrata, da ne bodo mogli do njega; nič me ne bi brigalo.«

Zajel je sapo, raztegnil usta v nekakšno spako in ne brez posmeha končal svojo misel:

»Naš sošolec Andrej V., predsednik mestnega komiteja, pa si vsega tega ne bi smel privoščiti. Je kdo med vami kdaj pomislil na to?«

Vsi so molčali, meni pa se je nehote zareklo:

»Na previsokem stolčku sedi, da bi se lahko šel gospoda.«

Edini, ki se ni zasmeljal, je bil Mali. Tudi Andrej V. se ni mogel premagati, da se ne bi za kratek čas prepustil smehu, ki pa ga je brž zamenjal suh, krčevit kašelj. Prijel se je z obema rokama za grlo in dejal:

»Danes sem že enkrat bruhal, ne bi rad še drugič.«

Tedaj smo se vsi štirje hkrati obrnili proti nizkim vratom za točilnim pultom. Skoznje je vstopil močan starejši moški, oblečen v belo, čisto haljo in s klobukom na glavi. Po nekaj korakih se je ustavil, se odkril in se vsakemu posebej priklonil. Imel je trd, negiben obraz in drobne, pod štrlečimi obrvmi na pol skrite oči. Gledal nas je brez prijaznega smehljaja na ustnicah; nobenega dvoma ni bilo, da mu je naša navzočnost v lokalu odveč in da bi se nas rad čimprej odkrižal. Trd in hreščeč je bil tudi njegov glas, ko je spregovoril:

»Upam, da ste bili dobro postreženi,« je rekel. »Lokal je majhen, težko ga je najti, če ne veš zanj... toda čez postrežbo in pijačo se ni še nihče pritožil.«

»Vse je bilo v redu,« sem rekel. »Vaša mlada hčerka...«

Pogled izpod štrlečih obrvi mi ni bil videti naklonjen. Utihnil sem, ker sem se mahoma zavedel, da sem naredil nekaj narobe. To mi je potrdil tudi njegov odgovor.

»Ni moja hčerka... žena je,« je dejal. »Prišla me je domov poklicat, ker so ji pošle moči. Ni vajena dela v lokalu, za nekaj dni je nadomeščala natararico, ki je zbolela. Zdaj pa vas prosim, da odidete... Zapreti moram lokal in ugasiti luči, preden ne potrka na vrata policija.«

Odhajali smo drug za drugim, zadnji med nami je bil Mali; dohitel nas je šele sredi bližnjega parka.

5.

Šli smo v vrsti kakor gosi na kmečkem dvorišču. Nebo nad našimi glavami je bilo visoko in črno, pihal je mrzel, po dežju dišeč veter; vdihaval sem ga željno in dolgo, dokler si nisem napolnil z njim pljuč. Andrej V., ki je hodil pred vsemi, nas je najprej popeljal s pločnika na sredo široke in trde ceste, z nje pa kmalu potem po kratki strmini navzdol do skupine starih hiš. Takoj za njimi je bilo slišati glasno šumenje deroče vode. Tu smo se ustavili in se začeli ozirati okoli sebe; zgolj slutil sem lahko, kje sem. Vse to sem nekoč že videl, tudi šumenje vode ni bilo neznano mojim ušesom, vendar se mi je zdelo zdaj v noči vse drugačno, večje in glasnejše. Branko O. za mojim hrbtom mi je tiho in razločno rekel:

»Poglej ta vrata! Se jih še spominjaš?«

Stali smo le dva ali tri korake od njih. Bila so to velika železna vrata, kakršnih ne vidiš pogosto; kdor je želel priti v hišo, se je moral hudo potruditi, da mu jih je uspelo odpreti. Kljuka na njih je predstavljala masivno konjsko glavo, ki ji je manjkal spodnji del čeljusti.

Po krajšem premisleku sem mu odgovoril:

»Se, seveda se! Toda kot v sanjah. To težko konjsko glavo sem imel nekoč zagotovo v rokah. Še zdaj jo čutim na koži.«

»Potem se boš spomnil tudi naše valete,« je nadaljeval Branko O. in stopil za korak bliže k vratom s konjsko glavo. »Z nekaterimi profesorji smo se ga dobro nadelali. Ko so nas vrgli na cesto, smo se dolgo pogovarjali, kam bi lahko še šli. Odprt je bil samo bar v Veliki kavarni, tja pa deklet nismo mogli spraviti; uprle so se in nam pobegnile domov. Tudi Angelci ni bilo do ponočevanja. Se ta trenutek jo vidim pred seboj: Andreja in tebe je prosila, da jo spremita do stanovanja. Vidva pa sta poklicala mene; in tako smo se čez pol ure ali kakšno minuto več (noč je bila suha in topla, zato se nam ni mudilo) znašli prav pred temi železnimi vrati, kamor nas je zdaj pripeljal Andrej. Jaz jih v labirintu teh starih ulic in uličic zlepa ne bi odkril. Dober spomin imaš, prijatelj!«

»Najbrž ni bilo prvič, da jo je spremil,« sem rekel z najbolj mirnim glasom, kar sem ga zmožel. »Vprašaj ga.«

Andrej V. ni počakal na njegovo vprašanje. Odgovoril je naglo in brez odlašanja, še preden je Branko O. odprl usta:

»Bil sem tudi pri nji, v njeni sobi. Povabila me je na kavo in na češnjev zavitek, ki ga je dobila od doma.«

»Glej, glej!« je prizadeto zaklical Branko O. »Šele danes po toliko letih mi to poveš! Pripovedoval si mi torej pravljice, ko si mi zatrjeval, da nisi imel nikoli nič z njo... da je še poljubil nisi?«

Andrej V. je stisnil ustnice in molčal. Ko sem ga pogledal, se mi je zazdelo, da se je v enem samem trenutku pred mojimi očmi postaral; koža na licih mu je potemnela in se nagubančila kot star papir. Zaman smo čakali, da bo spregovoril. Namesto njega se je nepričakovano oglasil Mali:

»Nikoli je ni poljubil. Tudi poskusil ni.«

»Odkod to veš, zaboga!« sem začuden vzkliknil.

»Angelca sama mi je povedala,« je rekel Mali.

Vzdignil sem glavo, da bi se ozrl po nebu. V zraku okoli mene se je nenadoma nekaj spremenilo. Veter, ki mi je prinašal v nosnice duh po dežju in po vlagi iz bližnje reke, je izgubil skoraj vso svojo moč. Tedaj sem na spodnjem robu še zmerom črnega neba opazil prva znamenja nastajajočega dne. Počasi se je pričelo svetliti. Samo trenutek nato sem od železnih vrat zaslišal glas Branka O., ki je rekel:

»Bila je med vsemi našimi sošolkami najboljša. Toda to še ni pomenilo, da bi moral verjeti vsaki njeni besedi. Ti si ji, kajne, Mali?«

»Sem,« je odvrnil ta. »Vsaki njeni besedi sem verjel. Že od prvega dne, ko sem jo spoznal.«

Za Andreja V. sem mislil, da nas sploh ne posluša. Obračal se je stran proti hiši s konjsko glavo na vratih, kjer se je v pritličju prižgala luč in brž zatem spet ugasnila. Vendar sem se zmotil. S svojim odgovorom je dal prav Malemu, ko je spregovoril; rekel je:

»Angelca ni lagala. Večkrat sem bil pri nji v tej hiši za železnimi vrati, toda nikoli nisem zbral toliko poguma, da bi jo prosil za poljub... ali pa da bi ji celo priznal, da sem zaljubljen vanjo. Kajti takrat sem to res bil. Na vsakega od vas sem bil ljubosumen.«

»Ko smo se po valeti poslavljali od nje pred temi vrati,« je rekel Branko O., »si jo objel in poljubil. Dolgo je nisi mogel spustiti iz rok. Bi tako storil tudi danes?«

»Mislim, da bi,« je odvrnil Andrej V. »Nisem ji zameril, da ni bila z menoj nič drugačna kot z drugimi. Tudi če bi imela koga zares rada in bi šla z njim spat, bi me danes ne prizadelo več. Vendar moram še to reči: od vseh žensk (ni jih bilo veliko), ki sem jih v svojem življenju spoznal, ni bila nobena podobna Angelci. Mogoče sem prav zaradi tega ostal sam v stari očetovi hiši.«

Iz Malega se je kar utrgalo, ko je zaklical:

»Saj je imela nekoga rada in je šla z njim tudi spat!«

Začutil sem, da sta se mi dlani obeh rok v trenutku oznojili. Segel sem v žep po robec in si ju začel brisati. Zavladata je tišina, v kateri je bilo slišati samo šum deroče vode in pa odmevajoče korake v eni od sosednjih uličic. Branko O. je podrsal z nogami po kamnitih tleh in z močno vznemirjenim glasom dejal:

»Iz koga se zdaj norčuješ, Mali: iz nas ali pa iz sebe? Premisli dobro; in še enkrat povej, kaj je res in kaj si si izmislil.«

»Ne bom ponavljal,« je rekel Mali in se trmoglavo nasmehnil. »Saj niste gluhi, dobro ste me razumeli.«

»Nismo te, Mali,« je rekel Branko O. »Tudi v razredu si nam bil ves čas tuj in nekako odveč. Nihče od nas te ni maral. Seveda nisi pozabil, kako pogosto smo te topli in te skušali ponižati... včasih preveč in po nepotrebnem. Zato smo te hoteli po maturi zatajiti in te zbrisati iz spomina.«

»Nisem pozabil, čeprav bi to rad,« je rekel Mali; nobene jeze ali sovraštva ni bilo v njegovem pogledu. »Če ne bi bilo v razredu deklet, bi mi bilo veliko lažje. Zaradi njih sem trpel. Takrat ko ste me na šolskem izletu privezali k drevesu...«

»Pusti to, Mali,« mu je vskočil v besedo Andrej V. »Ne govori mi več o tistem izletu. Saj veš, kako je z menoj: bruhal bom, če mi ga le še enkrat omeniš. Prizanesi mi torej!«

Branko O. pa je na pol resno na pol smeje se rekel:

»Povej rajši, kdo je bil tista baraba, ki je izrabil našo strahopetnost in nam pred nosom speljal Angelco. Ga poznamo?«

Mali je neodločno prikimal. Odgovoril pa je šele čez nekaj trenutkov, ko je že kazalo, da ne misli z besedo na dan.

»Poznamo ga,« je rekel in pogledal okoli sebe, kakor da se hoče komu izmed nas opravičiti. »Seveda ga poznamo. Njegovega imena pa ne boste slišali iz mojih ust. Naj ga sam pove.«

»Kaj je tu, med nami?« je zaklical Andrej V. Potem je naredil nekaj dolgih korakov, se ustavil in znova zaklical: »Tu, med nami, praviš?«

Mali je strmel predse v mokra kamnitna tla in kot v zadregi molčal. Branko O. pa je planil v smeh, vzdignil roke nad glavo in glasno zaploskal; kaj je pri tem govoril, nisem mogel razbrati. Zaslišal pa sem svoj glas, ko sem hitro in razločno rekel:

»Jaz sem tista baraba!«